

Baltiškiosios tapatybės aktualija nulemta daugybės skirtingų kultūros, istorijos, geopolitikos, estetikos ir meno filosofijos veiksmų sankirtos naujojoje kūrybinėje raiškoje. Čia daug plotmių yra susijusios su psichologinės gelmės ir archetipų teorijos koncepcijomis, inspiravusiomis specifinį meno lauką, besiskleidžiantį vargonų kūryboje ir jos savitumo tyrinėjimuose. Tai ir susiję, ir nesusiję su tradiciniu vargonų vaidmeniu muzikos istorijoje, tačiau sužadina įvairius jo instrumentikos priemonių ir semantikos transformacijos motyvus. Taip meninės kūrybos scenoje atsiranda naujas reiškiny, ypatingas savo išvalgų ir patirčių inspiruota koncepcija, – *baltiškasis fenomenas*, įvairių proveržių, impulsų, rezistencializmo ir per šimtmečius sukauptos gelminės energijos skleidėjas interdisciplininių veikų erdvėje. Pasirinktoji raiška vargonų garsovaizdžiuose yra susijusi su tyrimo autorės patirtimi – vargonininkės atlikėjiška veikla, taip pat su pačia vargonų instrumento specifika, aprėpiančia archetipų visumą meno praktikoje. Šie veiksniai išskėlė įdomų reiškiny – *vargoniškumo* ir *baltiškumo* sąveikos fenomeną ir jo tapsmą savitu regioniniu garsovaizdžiu, kurį įvairiomis formomis galima konstatuoti šiuolaikinėje Baltijos kraštų kompozitorių vargonų kūryboje. Pagrindinė tapatybinė baltiškumo ašis čia – *baltiškasis minimalizmas*, išliekantis ir kaip kūrybos kismo modelis, ir kaip procesualiosios dramaturgijos veiksmo šerdis. Tačiau jau XXI a. pradžioje baltiškasis minimalizmas išgyvena transformacijas, skilimą, naujus spektralizmo – gausmo muzikos poveikius. Akivaizdus ir baroko – europinės kultūros dvasios centro įtakos stiprėjimas. Čia formuojasi įdomūs trijų Baltijos kraštų *Savasties* skirtumai, tačiau išlieka ir tapatybės vienis – garsovaizdžio kaip transcendencijos siekio fenomenas, filosofinis *amžinybės matmuo*. Dėl to galima teigti, kad baltiškoji *Savastis* ir jos raiška vargonų muzikoje išlieka ypatinga aktualija šiuolaikiniame globaliame kontekste. Netgi jos reikšmė toliau stiprėja ir leidžia suvokti šiandienos iššūkių filosofinę prasmę ir istorinės patirties vertę.

Baltiškiosios tapatybės sampratą aktualizavo ne tik vargonų muzikai būdingas improvizacinis kūrybiškumas, bet ir jame slypintis psichologinės gelmės kontekstas. Jis atvedė prie archetipų visumos koncepto *Savastis*, kurio tyrimą inspiravo susidūrimas su Carlo Gustavo Jungo (1875–1961) veikalais ir jo archetipų teorija (1968; 1976_{1,2}; 1999; 2010_{1,2}; 2012). Ši mintis, filosofiškai sumuodama, pagrindžia archetipų dramaturgijos sampratą, jos pamatinį judėjimo principą kaip motyvacinį

veiksma, persikeliantį į muzikos kūrybos lygmenį. Kita vertus, svarbiausią tyrimo idėją gludino nuolatinė vargonų muzikos atlikimo praktika, ypač tiesioginis bendradarbiavimas su kompozitoriais, susiliečiant su kūrinių atsiradimo prielaidomis, stimulais ir idėjomis. Čia atsivėrė *Vizijos* vargonų muzikoje kūrybinė ir teorinė perspektyva. Būtent ji glūdėjo ir savo ruožtu iš vargoniškumo perspektyvos žadino susidomėjimą C. G. Jungo veikalais, kuriuose psichoanalitiškai išskleidžiamas *Vizijos* fenomenas ir archetipų gelmė, atliepanti muzikinę vargonų gausmo dimensiją. Pirminis šių veikalų studijavimo tikslas buvo išskleisti vizijos muzikoje parametrų fenomeną. Tuomet paaiškėjo tyrimą fundamentalizuojantis gelminės psichologijos konceptas. Tai archetipai, turintys bendrų požymių tiek psichologijoje, tiek mene – literatūroje, dailėje, muzikoje – ir pačiai menotyrai artimus ženklo matmenis. Jų paskirtis ir funkcijos muzikos kūrinyje yra dar mažai tyrinėta sfera, tampanti vis aktualesnė, tą byloja pasirodę tyrėjų (Karbusický 1990; Mâche 1993; Grabócz 1993; Dzieło muzyczne i jego archetyp 2006; Muzikos komponavimo principai 2008) darbai. Žvalgymasis į naująją vargonų muziką, tyrinėjant ją per archetipo raiškos prizmę, sufokusavo ir išskėlė archetipų visumos centro – *Savasties* (vok. *Selbst*, angl. *Self*) reikšmę. *Savastis* – tai asmenybę reguliuojantis centras, vientisumo ir harmonijos išikūnijimas (Jung 1976₁). Tad archetipas *Savastis* tapo svarbiausiąja šio tyrimo ašimi, formuojančia *Baltiškiosios tapatybės* konceptą. Jo link pastūmėjo ir filosofo Romualdo Ozolo tezė apie pasaulio esmingumą, ypatingą baltų tautų orientaciją erdvėje (Ozolas 2019), latvio politiko emigranto Jāzepo Kukulio ir violončelininkės Ingos Sutos kūrybinis projektas Vokietijoje „Europa plus Balticum“ (1998), mintis apie baltų, čia įtraukiant ir estus, suartėjimą į universalų tautinį bendrumą, psichologinės gelmės pagrindu turintį proveržio dramaturgijos bruožų.

Atsiranda ir tai patvirtinančių naujų baltiškojo fenomeno tyrimų, visų pirma vizualinio sintezės meno. Įdomu pastebėti, kad ši dvasinio tautų vienio idėja randa savo erdvę kino dokumentikoje. Ji sinchronizuojasi ir su naujausiais šios srities meno tyrimais: režisieriaus Audriaus Stonio dokumentikoje gimsta transcendentinio baltiškojo peizažo – jungties su anapus idėja (filmas „Laiko tiltai“, 2018; Stonys 2020), beje, irgi inspiruota latvės – jo bendraautorės Kristīnės Briedės. Čia jungiami lietuvių, latvių ir estų vizualinio skambesio laiko pajautos aspektai, iškeliami unikali peizažo (jūros) ir „neveikiančio“ antrojo plano – fono esmingumo išvalga. Ji sinchronizuojasi su muzikine baltiškojo fenomeno vargonų kūrybos koncepcija, į kurią gilinamasi šiame darbe. Tai patvirtina ypatingą idėjos energinę įkrovą, intensyvumą, prasiskverbiantį ir vizijos pagrindu jungiantį skirtingas

sferas. Baltiškasis *laiko sustabdymas*, kuriame, beje, ataidi ir Johno Cage'o lėtasis vargoniškumas, atsiveria archetipais ir *Savasties* atkūrimu.

Vienas iš tyrimo objektų yra archetipo *Savastis* dramaturgija naujojoje lietuvių, latvių ir estų vargonų muzikoje, kuri stebima kaip išsiskleidžianti procesų drama. Šios dramaturgijos struktūroje susiduriama su tamsa, šauksmu iš gelmių, keliu, lūžiu, nušvitimu – teosofine universumo prisikėlimų grandies paradigma. Archetipų tyrimas darytas 2011–2014 m., vėliau į jį įtraukta platesnė baltiškiosios tapatybės kategorija, glaudžiai susijusi su archetipo *Savastis* samprata. Šios paradigmos esmė ir gyvybingumas Baltijos kraštų vargonų muzikoje ypatingai išskyla ir atsiskleidžia XX a. II pusėje, pokario ir okupacijos patirčių kontekste. Vienas po kito atsiranda ją patvirtinantys kūriniai – šio tyrimo objektas ir jo pirmoji prielaida. Istorinis lūžis tampa muzikinės dramaturgijos „ašimi“ ir tapatybinės rezistencijos iššūkiu.

Tyrimas apima apie 30 naujosios lietuvių, latvių ir estų vargonų muzikos (XX a. II pusės – XXI a. pradžios) kūrinių, patvirtinančių *Savasties* archetipo dramaturgijos vargonų kūryboje koncepciją. Tai Broniaus Kutavičiaus, Giedriaus Kuprevičiaus, Teisučio Makačino, Gracijaus Sakalausko, Vidmanto Bartulio, Algirdo Martinaičio, Onutės Narbutaitės, Jono Tamulionio, Juliaus Gaidelio, Longino Apkalno, Pėterio Vasko, Aivaro Kalėjo, Imanto Zemzario, Arvo Pārto, Tomo Siitano, Edgaro Arro, Mykolo Natalevičiaus ir kt. kūriniai. *Savasties* archetipo raida ir jos etapai atitinka šių kūrinių formas, jų atsiradimo laiką, estetinę ir etinę meno psichologinę motyvaciją. Šią tezę iš dalies sutvirtina ir patys kūrinių autoriai, atskleidžiantys tyrėjai savo idėjas bei jų šaltinius.

Tyrimas apie baltiškąjį fenomeną vargonų garsovaizdžiuose yra pagrįstas pribrendusiu istoriniu, regioniniu ir geopolitiniu ribiniu baltiškumo egzistavimu ir dėl šių priežasčių meno kūrybai esmingomis tapatybinio įtvirtinimo jungtimis. Toks imperatyvas reikalauja tyrimo, humanitarų dėmesio ir mokslinės esmės išvalgų, nes baltų istorija yra glaudžiai susijusi su jų egzistencine drama – išlikimo klausimu. Iš to išskyla dar XVIII a., konfrontuojant su nuolat besikėsinančia okupuota Rusijos imperija, susiformavęs Baltijos tautų gyventos teritorijos įvardijimas Baltijos kraštais arba Pabaltiju. Čia nuolat susiduriama su istorine išsivadavimo iš okupacijos problema – šis Baltijos kraštų fenomenas turi istorinio stabilumo paradigmos patirtį ir yra intensyvėjantis savo interdisciplinine – istorine, politine, kultūrine – reikšme reiškiny. Įdomus jo aspektas yra archaika – archetipai, folkloro intonacinės ląstelės, gausmo branduoliai, iš kurių išsivysto procesų dramaturgija. Tai fenomenas, jungiantis gelmės psichologiją, istorijos lūžius, muzikos formas ir

geopolitinę išlikimo strategiją. Rezistencija įsilieja į kultūros dvasią, sustiprina jos gynybinius savitumo bruožus. Tautų jungimasis ir Baltijos jūros vardas čia įtraukia ir estus, nors jie nėra baltai pagal genezę, bet priskirtini baltams dėl istorinio likimo. Baltijos valstybių jungimasis visų pirma skirtas atlaikyti Rusijos spaudimą. Rusijos imperinėms ambicijoms ypatingai svarbi užduotis – išėjimas į Baltijos jūrą, neužšalantys uostai. Tai yra pagrindinis geopolitinis interesų sankirtos veiksnys, sujungiantis tris šalis, turinčias atlaikyti įvairias įtampas, kad išliktų Europos dalimi. *Savasties* arba tapatybės problema tampa esminė, tai ir siekis save identifikuoti kaip kultūrinį geopolitinį vienetą.

Muzikinė kultūra tam ypač tinkamas laukas, o jos pirmiausia išraiška – Pabaltijo muzikologų konferencijos. Pirmoji įvyko dar 1939 m., II pasaulinio karo ir visų trijų valstybių okupacijos, inkorporuojant jas į Sovietų Sąjungos sudėtį, išvakarėse. Vėliau, jau Sovietijoje, nuo 1967 m. pradėtos rengti Pabaltijo muzikologų konferencijos turėjo šią archetipinę istorijos atskirumo potekstę (neleisdamos jos sugriauti įtraukiant Baltarusiją) ir taip stiprino politinio išsivadavimo tradiciją jau kultūriniais fenomenais. Panašiai susiklostė ir lingvistinis, ir muzikos kalbos gestų bendrumas su savo etnosų gausmais, visumos formacijomis ir antisisteminiais archaikos bei psichologinių gelmių žadinimo ritualais, kurių provaizdžiai glūdi ir C. G. Jungo archetipų teorijoje, ir *Savasties* procesų įvardijime (Jung 1976₁, 238–280).

Baltiškojo fenomeno imperatyvas suformuoja trijų Baltijos kraštų vargonų muzikos tapatybinę (religinę, tautinę, mitologinę, meninę) visumą, jos pamatinį vientisumą, ryšį su globaliąja archetipų kilmės ir aktualumo tendencija bei *Savasties* procesų gelminę reikšmę (per gamtą, kosmizmą, Orientą, senąsias civilizacijas bei tikėjimus). Tai esminga baltiškiosios tapatybės, kaip atsinaujinimo reiškinių, formavimuisi. Antra vertus, tai yra labai svarbus ir ypatingas baltų tautinio imuniteto – išlikimo istorijos kryžkelėse aspektas, išitraukimas ir įscentravimas erdvėje, leidžiantis skleisti paradigminei prisikėlimo iš tamsos į šviesą trajektorijai.

Ypač svarbu pažymėti baltiškojo fenomeno tyrimo interdiscipliniškumą ir unikalias jungtis tarp etnoso, archaikos, psichologijos, geografijos, istorijos, geopolitikos ir muzikos – jų visuma išsiskleidžia konkrečioje kūryboje. Vargonų muzika yra visumos koncepto skeidėja dar nuo krikščionybės pradžios laikų, tad ir šiuo atveju vargonai tampa vienu svarbiausių pasauliui apie baltiškąjį fenomeną pranešančių oratorių.

Monografijos sumanymas susijęs su archetipo *Savasties* kategorija ir baltiškiosios tapatybės muzikos kūrinyje reikšmėmis. Pirminiai tyrimo uždaviniai:

- nustatyti archetipo *Savastis* muzikinius parametrus ir jų reikšmę baltiškosios tapatybės konceptui;
- iškelti archetipo *Savastis* ir vargonų instrumento sąveikas;
- aptarti archetipo *Savastis* procesų specifikos psichologinį poveikį;
- apžvelgti archetipo *Savastis* amuzikinius šaltinius ir jų kūrybinę interpretaciją;
- nustatyti archetipo *Savastis* kelią atspindinčius vargonų kūrinius – *Savasties* procesų dramaturgijos sferą;
- išanalizuoti vargonų kūrinius per *Savasties* veikimo ir baltiškosios tapatybės formavimosi prizmę;
- parodyti naują archetipų dimensiją atskleidžiančią *lūžio* fazę, nukreipiančią į gelmę arba į aukštumą;
- iškelti *lūžio* dramaturgijos ir procesualiosios dramaturgijos alternatyvų poveikį baltiškumo idėjai;
- išgvildinti procesualumo reikšmes, prasminius kodus, etapus – fazes, veikiančias per muzikos kalbos elementus;
- atskleisti pačių naujosios vargonų muzikos kūrėjų motyvaciją, jų *Savasties* archetipo interpretaciją;
- nustatyti autorių kūrybos tikslą – kitos, alternatyvios, erdvės muzikoje sukūrimą;
- apčiuopti perspektyvinę *vizijos muzikoje* – naujojo kūrinio tipo hipotezę;
- *Savasties* archetipo raiška pagrįsti baltiškosios tapatybės koncepciją;
- parodyti baltiškojo fenomeno ir garsovaizdžio tapatybę;
- nustatyti transcendentinio peizažo kategoriją;
- išgryninti istorinės sankirtos su imperializmu ir gynybinės linijos muzikoje aspektą;
- nustatyti istorizmo muzikoje kriterijus, baroko paradigmos plėtotę;
- nustatyti išnykstančių sistemų (serializmo) palikimą, transformuojantį baltiškumo raišką;
- atverti naujų technologijų – spektralizmo perspektyvą vargonų gausmo atžvilgiu;
- apmąstyti visumos muzikoje esmingumą ir jo ryšį su iracionalizmo filosofija, pasireiškiantį ypatingu transcendencijos siekiu – vienu iš baltiškojo fenomeno prasminių lygmenų.

Meno kūrybos tyrinėjimų naujumą pagrindžia dabarties menotyroje dar tik besiskleidžiantis archetipų teorijos diskursas ir autorės siūloma galimybė naująją

Baltijos – lietuvių, latvių ir estų – kompozitorių vargonų kūrybą interpretuoti per archetipų archetipą *Savastį* ir jo universalios muzikalumo prizmę. Toks aktualus tarpdalykinis aspektas C. G. Jungo iškelta *Savasties* struktūrą ir dinamiką susieja su muzikos kūrinio dramaturgija, aprėpdamas ir filosofijos, ir semiotikos, ir gelmės psichologijos, ir vaizduojamojo meno, muzikalumo ir socialinių mokslų kategorijas, sujungdamas jas į naują XXI a. diskursų visumą. Ši visuma lemia tapatybinę baltiškumo centro trauką. Ypač svarbus yra pats baltiškumo fenomeno istorinis pagrindimas, kuris neapsiriboja muzikos kūrybos išvalgomis ir tampa universaliu svarstomu objektu taip pat ir kitų disciplinų (politologijos, literatūros, meno psichologijos) bei tyrimų atžvilgiu. Procesualiosios dramaturgijos, intonacinės ląstelės ir ritmo monotonijos parametrai transformuojasi į Prisikėlimo simboliką ir tautų tapatybės unikalios raiškos – *Savasties* susigrąžinimą. Ši integracija yra lemiamas monografijos aktualumo veiksnys globalizacijos kontekste.

Monografijoje naudojami įvairūs tematikos aspektus gvildenančia literatūra ir kitais šaltiniais, natų publikacijomis ir rankraščiais. Pirmiausia reikšmingi archetipų teoriją ir archetipo *Savastis* sampratą pagrindžiantys C. G. Jungo veikalai (1968; 1976_{1,2}; 1999; 2012; 2013), taip pat Jungo idėjas aktualizuojantys ir plėtojantys nejungistų Anthony Stevenso, Dietricho Zieglerio ir Waldemaro Dudeko (2006) darbai.

Iš kitos pusės tyrimo analitinį pobūdį pagrindė veikalai, susiejantys archetipo ir muzikos kūrybos parametrus į daugiareikšmį kūrybos procesą. Tai Vladimiro Karbusickio (1986; 1990; 1997), François-Bernardo Mâche (1993), Mártos Grabócz (1993), Rastko Jakovljevičiaus (2008), Pavelo Puščas (2008), Gaëlo Tissot (2008), Jagnos Dankowskos (2006) ir kitų tyrėjų veikalai. Tačiau šie darbai, sutvirtinę tyrimo aktualumą ir bendras nuostatas, vis dar nesuteikė svarbių tematikos sprendimo postulatų. Turėdama šį tikslą tyrimo autorė dar kartą sugrįžo prie gelminės C. G. Jungo sampratos ir šiuolaikinių nejungistų teorijų, kurių svarbiausios yra gyvybingos ir Baltijos šalyse: archetipo *Savastis* koncepcija pasitvirtino Tautų kelio (Baltijos kelio) – istorinio prisikėlimo fenomenu.

Lietuvoje šios krypties tyrinėjimą didžiaja dalimi pagrindė filosofų bei kultūros antropologų darbai, straipsniai, sudarytos knygos: Antano Andrijausko (1995; 1999; 2004; 2017, Jung 2010₂ ir kt.), Algio Mickūno (2007; 2011), Gintaro Beresnevičiaus (1995), Stanislovo Juknevičiaus (2011), Audronės Žukauskaitės (Intensyvumai ir tėkmės 2011), Romualdo Ozolo (2019), Vytauto Rubavičiaus (2014; 2018) ir kitų darbai. Tyrimą reikšmingai sutvirtino semiotikų ir struktūralistų mintys:

Algirdo Juliaus Greimo (1966; 1990), Eero Tarasti (2002), Leonardo B. Meyerio (2000), Claude'o Lévi-Strausso (1993), Gilles'io Deleuze'o (Intensyvumai ir tėkmės 2011) įžvalgos, intertekstualumo teorija (Tomaszewski 2000). Prie svarbiausių tyrimo ištakų atvedė ir lietuviškoji čiurlioniana: paties Mikalojaus Konstantino Čiurlionio mintys (Čiurlionis 1960), Vytautas Landsbergis (1986; 2008), Rimantas Janeliauskas (2010), Darius Kučinskas (2002), Jonas Bruveris (1996).

Esmingai archetipo muzikoje tyrinėjimą pakreipia šiuolaikinę kūrybą analizuojantys lietuvių muzikologai: Rūta Gaidamavičiūtė (2005; 2007; 2008; 2009), Rūta Stanevičiūtė (2015), Inga Jasinskaitė-Jankauskienė (2001; Broniaus Kutavičiaus muzika 2008). Atskleidžiant archetipus vienas iš svarbiausių yra retorikos aspektas (Pister 2006), bažnytinės muzikos specifikos nagrinėjimas (Kalavinskaitė 2001). Reikšmingą požiūrį į archetipo struktūrą pateikia etnomuzikologija (Astrauskas 2008; Vyčiniene 2008; 2018; Nakienė 2016).

Šios koncepcijos aktualumą iš kitos pusės sutvirtino ir XX a. kompozitorių kūryba (O. Messiaen, J. Alain, F. B. Mâche, G. Ligeti, R. Zechlin, J. Cage, K. Penderecki), taip pat istoriškai išskleisti archaikos dimensijų atradimai lietuvių kompozitorių kūryboje (B. Kutavičius, A. Martinaitis, V. Bartulis, G. Sakalauskas, J. Tamulionis). Konceptą labai pagilino ir latvių (P. Vasks, L. Apkalns, A. Kalējs, I. Zemzaris) bei estų (E. Arro, A. Pärt, T. Siitan) vargonų kūriniai. Visa tai tyrimą sutelkė į vieną dramaturginės kategorijos **archetipų archetipą** – *Savastį*, jos dinamiką, struktūrą, muzikinius parametrus, procesualiąją dramaturgiją ir baltiškąjį muzikos fenomeną.

Šiuolaikiniai vargonų muzikos kūrybos tyrimai, akivaizdu, atliekami ne nagrinėjant kūrinius pagal laikotarpį arba žanrą, o siekiant nustatyti skambesio struktūras ir inspiracijų reikšmes (Tarlinski 1994), taip pat ir ideologijos poveikį (Zöllner 1997). Gilinantis į archetipą muzikoje būdinga centruotis į veikėjų charakterinius tipus (Kensmoe 2012) arba psichologinius muzikos procesus (Ward 2000; Thomas 2010). Antra vertus, tyrimams dažniausiai pasirenkamas tradicinis vargonų muzikos ir instrumento istorijos tyrinėjimo aspektas, pastarasis taipogi susijęs su pačių vargonų vizualumu (Povilionis 2009; Šeduikytė-Korienė 2012). Baltiškosios tapatybės koncepcija yra tik pastarųjų metų kylanti aktualija, ji daugiau susijusi su etnomuzikologų darbais (Rimanto Astrausko, Daivos Vyčiniene, Austės Nakienės). Tiesioginiai šio koncepto šaltiniai glūdi atlikimo praktikoje. Atlikimo ir kūrybos sąsaja čia patiria virsmą į meno psichologijos ir estetikos sferą.

Monografijos struktūrą sudaro įvadas, devyni skyriai, iliustracijos, literatūros sąrašas, priedai. Pirmame skyriuje aptariamos baltiškosios *Savasties* ir tapatybės

sampratos, antrame – *Savasties* archetipų muzikiniai parametrai ir muzikologinės bei kūrybinės intencijos. Trečiame analizuojami *Savasties* dramaturgijos lūžiai ir proveržiai Baltijos kraštų kompozitorių kūryboje, ketvirtame – jų visumos koncepcija kūrinuose, penktame – *Savasties* užsklandos ir *Nušvitimo* braižas kūrinuose. Šeštame skyriuje svarstomos tapatybės archetipų transformacijos, jų kryptys ir strategijos, gilinamasi į struktūralizmo aspektus, grįžtama prie intonacinės ląstelės dramaturgijos versijų. Septintame aptariami ypatingieji baltiškiosios tapatybės sluoksniai, aštuntame – *Savasties* transformacijų fenomenologija, devintame iškeliami istorijos transcendentalizmo hipotezė.

Iliustracijos pateikia archetipo *Savastis* raidą iliustruojančių pavyzdžių, schemų, jų aprašus ir vizualinę medžiagą: M. K. Čiurlionio V paveikslą iš ciklo „Laidotuvių simfonija“ (1903), Gustavo Doré iliustraciją, vaizduojančią Dantės ir Vergilijaus kelionę požemių karalystėje (1857), Borobuduro budistų piramidės Javos saloje (Indonezija, VIII a. pradžia) vaizdus, C. G. Jungo *Savasties* struktūros – mandalos schemą iš „Mysterium coniunctionis“ (1968), B. Kutavičiaus oratorijos „Magiškas sanskrito ratas“ (1991) partitūros archetipo pavyzdį, armėnų kryžius – chačkarus (Armėnija, V a.), arkikatedros kupolą Sicilijoje (Italija, XV a.) su archetipų ornamentika ir Prisikėlimo vaizdiniais. Ypatingą archetipo idėjos įžengimą į dabarties vargonų kūrybą patvirtina J. Cage'o kūrinio (1987) vizualinės ir akustinės inspiracijos. Vizualinė sustabdyto laiko – lėtumo ir Prisikėlimo dramaturgijos filosofija yra jo vargoninių vaizdinių motyvas.

Tyrimo išvada yra archetipo *Savastis* transformacijų išskleidimas, nustatant, kad stiprėja ne judėjimo struktūros intencijos, o atvirkštinis reiškinys – vis daugiau dominuoja gelmės ir Nušvitimo projekcija, laiko stabdymas, visai išnykstant impulsų ir lūžių gestų antinomijoms. Pereinama į sferų, transcendencijos (persikėlimo į aukštumą), erdvės virpesių, nesvarumo, reliatyvizmo lygmenį. Tai rodo ir naujos kūrybos tendencijos, ir menotyroje vis intensyvesnis dėmesys archaikai, archetipui, sakralumo dimensijai ir visuminei baltiškajai tapatybei, naujam muzikos, psichologinės gelmės ir meno filosofijos sąsajos fenomenui.

Originalus išlieka *Savasties* išskyrimo aspektas, atspindintis tiek tautines, tiek globaliąsias ir ypač su Orientu susijusias tendencijas. Tyrimas gali būti tęsiamas šia linkme, grįžtant prie vizijos muzikoje fenomenologijos. Tai yra perspektyvus menotyrinis diskursas, kurio šaknyse glūdi bendramokslinė procesualumo problematika. Lietuvių muzikologija, sekanti aktualiąją kompozitorių kūrybą, čia yra pribrendusi tarti aktualų, naujus aspektus atskleidžiantį žodį.

Baltiškąją tapatybę nagrinėjanti etnomuzikologinė kryptis (Nakienė 2016; Vyčnienė 2018) irgi patvirtina šios sampratos aktualumą ir transformacijų kompozitorių kūryboje polėkį. Baltiškumas čia suprantamas per folkloristinę prizmę, tai pagrindžia jį teoriškai ir praktiškai. Tačiau vargonų kūryba susieja baltiškumą su universaliu krikščioniškuoju sakralumu ir pačia sakralumo – kaip aukštumos ir naujojo diskurso **transcendentinio peizažo** – erdve, jos vizualine geometrine muzikine perspektyva. Tad nuo archetipo per procesualiąją dramaturgiją kylama iki vizijos. Tai iš esmės atliepia Baltijos šalių kompozitorių vargonų kūrybos koncepciją, atspindinčią pasaulio humanizacijos ir regioninio meninės raiškos savitumo posūkį. Jos pagrindinė mintis – persikėlimas į *kitą erdvę* yra užkoduotas vargonų struktūroje ir muzikos idėjoje.

Baltiškosios tapatybės konceptas, pradedant nuo archetipo ir jo susitelkimo dramaturgijos procesams, yra itin aktualus reiškinys, reikšmingas ne tik šios monografijos tekstuose ir ne tik meno kūryboje, bet ir geopolitiniame, filosofiniame globalizacijos ir nacionalinio tapatumo paieškų diskurse.